

УДК 378.014+ 323.3:33

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10\(40\)-313-322](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-10(40)-313-322)

Чечель Анна Олександрівна доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри публічного управління та адміністрування, Маріупольський державний університет, вул. Преображенська, 6, м. Київ, 03037, тел.: (050) 348-06-60, <https://orcid.org/0000-0003-4307-5574>

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ ЯК ДЖЕРЕЛО ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ІСТОРИКО- КУЛЬТУРНОГО ТА НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

Анотація. У статті проводиться аналіз ролі соціального капіталу українських університетів як ключового джерела для забезпечення процесу післявоєнного відновлення історико-культурного та науково-дослідницького потенціалу України. Дослідження акцентує на важливості розуміння концепції соціального капіталу та виявленні механізмів його впливу на відновлювальні процеси в країні.

Детально розглядається роль соціального капіталу в українських університетах, підкреслюючи вплив соціальних мереж, взаємовідносин та довіри на розвиток і підтримку історико-культурного спадку та дослідницького потенціалу. Автор аналізує взаємодію між академічною спільнотою, адміністрацією та іншими групами суспільства, а також використання соціального капіталу для формування стратегій, спрямованих на відновлення та розвиток.

Доведено, що ефективне використання соціального капіталу українських університетів є ключовим фактором у формуванні сталих механізмів післявоєнного відновлення. Висвітлюються важливість співпраці між науково-освітніми установами, урядовими органами та громадським сектором для забезпечення планування та реалізації програм відновлення і підтримки національного потенціалу.

Акцентовано увагу на ролі університетів як головних джерел соціального капіталу через академічні зв'язки, студентські спільноти, дослідницькі групи та співпрацю з різними соціальними групами. Досліджуються практичні аспекти використання соціального капіталу віднесено до післявоєнного відновлення, зокрема відновлення історичних та культурних пам'яток, сприяння науковим дослідженням та розвитку освіти.

Підсумовуючи, стаття розкриває сутність та роль соціального капіталу в

українських університетах як важливого джерела післявоєнного відновлення. Вона надає поглиблений аналіз взаємодії між різними акторами в університетських спільнотах та їх внесок у відновлення історико-культурного та науково-дослідницького потенціалу України після військового конфлікту. Дослідження сприяє розумінню важливості активізації соціального капіталу для сталого розвитку країни.

Ключові слова: соціальний капітал, українські ЗВО, післявоєнне відновлення, історико-культурний потенціал, науково-дослідницький потенціал.

Chechel Anna Oleksandrivna Doctor of Economic Science, Professor, Head of the Department of Public Administration and Management, Mariupol State University, Preobrazhenska St., 6, Kyiv, 03037, tel.: (050) 348-06-60, <https://orcid.org/0000-0003-4307-5574>

SOCIAL CAPITAL OF UKRAINIAN UNIVERSITIES AS A SOURCE OF POST-WAR RESTORATION OF HISTORICAL-CULTURAL AND RESEARCH POTENTIAL OF UKRAINE

Abstract. The article analyzes the role of the social capital of Ukrainian universities as a key source for ensuring the process of post-war restoration of the historical, cultural and scientific research potential of Ukraine. The study emphasizes the importance of understanding the concept of social capital and identifying the mechanisms of its influence on the recovery processes in the country.

The role of social capital in Ukrainian universities is considered in detail, emphasizing the influence of social networks, relationships and trust on the development and maintenance of historical and cultural heritage and research potential. The author analyzes the interaction between the academic community, the administration and other groups of society, as well as the use of social capital to form strategies aimed at recovery and development.

It has been proven that the effective use of the social capital of Ukrainian universities is a key factor in the formation of sustainable post-war recovery mechanisms. The importance of cooperation between scientific and educational institutions, government bodies and the public sector to ensure the planning and implementation of programs for the restoration and maintenance of national potential is highlighted.

Attention is focused on the role of universities as the main sources of social capital through academic connections, student communities, research groups and cooperation with various social groups. The practical aspects of the use of social capital related to post-war reconstruction, in particular the restoration of historical and cultural monuments, the promotion of scientific research and the development

of education, are studied.

Summing up, the article reveals the essence and role of social capital in Ukrainian universities as an important source of post-war recovery. It provides an in-depth analysis of the interaction between various actors in university communities and their contribution to the restoration of the historical, cultural and scientific research potential of Ukraine after the military conflict. The study contributes to the understanding of the importance of the activation of social capital for the sustainable development of the country.

Keywords: social capital, Ukrainian higher education institutions, post-war recovery, historical and cultural potential, scientific and research potential.

Постановка проблеми. Українські заклади вищої освіти продовжують активно спостерігати за важливими змінами не тільки в освітній сфері країни, а й в багатьох інших. У зв'язку з військовим конфліктом склалася надзвичайна ситуація, що вимагає нових підходів до функціонування держави, розробки механізмів управління новими галузями економіки і, звісно, формування політики післявоєнного відновлення України. Через необхідність адаптації до умов воєнного стану, багато галузей вітчизняного підприємництва змушені переглядати свої робочі механізми.

Проте, навіть попри послідовні зусилля «ЗВО-влади-суб'єктів господарювання» адаптуватися до нової реальності, не вдається зберегти попередні темпи розвитку. Тому в сучасних умовах владні структури, заклади освіти, які займаються науковими дослідження у галузі державного управління, та представники бізнес-середовища визнають, що головним завданням є розробка концепцій, стратегій та тактик для подальшого відновлення економіки після завершення війни.

Відновлення, яке відбувається в контексті післявоєнної ситуації, передбачає виконання комплексу взаємозв'язаних заходів з метою ефективного відновлення та розвитку. Цей процес має свої особливості через багатовекторність проблем, які необхідно вирішувати. Однією з ключових задач є пошук моделі, яка забезпечить вирішення різноманітних гуманітарних питань, відновлення інфраструктури, яка була пошкоджена під час конфлікту, а також, звісно, історичної та культурної спадщини українського народу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі аспекти соціального капіталу як джерела післявоєнного відновлення висвітлюються такими українськими ученими як О. Бородієнко, Л. Діба, К. Поливач, О. Грішнова та ін. Однак залучення до процесу післявоєнного відновлення саме представників академічної спільноти (науково-педагогічних кадрів, студентства тощо) наразі ще не розглядалось. У цьому контексті, роль академічної спільноти важко

переоцінити. Саме представники вищої освіти, вчені, дослідники та фахівці у різних галузях здійснюють важливий внесок у відновлення і розвиток післявоєнної країни [1, с. 217].

Загальний консенсус серед дослідників полягає в тому, що відновлення історико-культурного та науково-дослідницького потенціалу України є складною, але надзвичайно важливою задачею. Для досягнення успіху потрібна координація зусиль державних інституцій, громадськості, науковців та міжнародних партнерів, а також врахування найкращого досвіду та практик інших країн, які зіткнулися з подібними викликами.

Мета статті – дослідження соціального капіталу українських закладів вищої освіти як підґрунтя для формування механізмів державного управління післявоєнним відновленням історико-культурного та науково-дослідницького потенціалу України.

Виклад основного матеріалу. Останні роки свідчать про активне проведення наукових досліджень, спрямованих на переосмислення феномена післявоєнного відновлення потенціалу України в сучасному суспільстві. Велика увага приділяється ролі культурної та історичної спадщини в сучасному контексті, а також використанню цього історичного та наукового потенціалу для вирішення суспільних, економічних та інших завдань.

Проте, варто зазначити, що наразі відсутній цілісний системний підхід до стратегічного планування в сфері охорони та відновлення культурного, наукового та історичного надбання нашої країни. Існує потреба у створенні відповідних наукових інструментів та методологій, які дозволять ефективно впроваджувати стратегії розвитку та збереження спадщини. Такий підхід має враховувати різноманітні аспекти, включаючи культурні, соціальні, економічні та екологічні вимоги.

Соціальний капітал українських закладів вищої освіти є важливим підґрунтям для формування ефективних механізмів державного управління післявоєнним відновленням. Співпраця між освітніми установами, студентами, викладачами, науковцями та адміністрацією закладів грає значущу роль у створенні стратегій та програм відновлення після конфлікту [3, с. 1302].

Заклади вищої освіти насамперед втілюють знання, досвід та інтелектуальний потенціал суспільства. Українські університети, академії та інші освітні заклади мають в собі багатий соціальний капітал у вигляді інтелектуальних ресурсів, наукових досліджень та зв'язків зі зміненими умовами після конфлікту. Цей капітал може бути використаний для аналізу втрат, визначення пріоритетів відновлення та розробки інноваційних підходів до вирішення складних післявоєнних завдань.

Однією з ключових ролей соціального капіталу українських закладів вищої освіти є сприяння формуванню ефективних механізмів державного

управління. Залучення академічної спільноти до процесу прийняття рішень, консультування з питань стратегічного відновлення та розвитку, а також надання експертних рекомендацій може значно покращити якість державного управління в умовах післявоєнного періоду [7, с. 38].

Такий взаємодія між урядом та освітніми інституціями допомагає вирішувати не лише економічні та інфраструктурні питання, але й сприяє розвитку громадянського суспільства, зміцненню демократичних цінностей та залученню громадян до активної участі у відновленні та розвитку країни після війни.

Соціальний капітал є однією з наймолодших та найменш визначених категорій у сфері досліджень. Він виражає особливий вид капіталу, який існує в елементах громадської організації, таких як соціальні мережі, соціальні норми та довіра, і створює умови для спільної координації та співпраці з метою досягнення взаємних переваг [2]. Сутність соціального капіталу може бути більш точно визначена, уточнивши його форму (табл. 1).

Таблиця 1

Сутність досліджуваного соціального капіталу

Форма	Наповнення	Персона, що втілює соціальний капітал.
Особистісний рівень	Здатність особи систематично використовувати наявні реальні або можливі ресурси та отримувати конкретні переваги завдяки її членству у певній групі або мережі.	Сім'я, товариші, особиста мережа зв'язків, неформальні колективи та спілки.
Рівень ЗВО	Нематеріальний актив, що виникає у внутрішньому організаційному середовищі ЗВО та на рівнях міжорганізаційних та організаційно-інституціональних зв'язків, і впливає на результати освітньої діяльності шляхом спільної дії через систему соціальних взаємодій. Цей актив здатний мобілізувати соціальний капітал або зменшити витрати та створює синергетичний ефект для ЗВО.	Освітні установи, підприємства, організації, громадські організації, політичні партії, економічні альянси, асоціації.
Макрорівень	Сукупність норм, традицій, цінностей та довіри, які, завдяки специфічним структурним формам (наприклад, соціальним мережам) та інституціям, формують характер взаємодії в суспільстві.	Громада, колективи, соціальні організації.

Джерело: складено автором за матеріалами [6]

Таким чином, заклади освіти в Україні наразі перетворюються на «агентів змін» щодо розробки та формування механізмів післявоєнного відновлення історико-культурного та науково-дослідницького потенціалу держави (рис. 1).

Рис. 1. Система нарощування соціального капіталу ЗВО в Україні в контексті післявоєнного відновлення

Джерело: розроблено автором

Україна, як країна з багатовіковою історією та багатим культурним спадком, стоїть перед завданням відновлення свого історико-культурного та науково-дослідницького потенціалу після військового конфлікту [4, с. 7]. Один із важливих інструментів, який може сприяти успішному відновленню, – це публічно-громадське управління в університетах в контексті відновлення історико-культурного та науково-дослідницького потенціалу України.

Публічно-громадське управління – це процес, в якому громадяни, громадські організації та університетська спільнота беруть активну участь у прийнятті рішень та здійсненні контролю за діяльністю університету. Це сприяє підвищенню прозорості, відкритості та взаємодії між університетом та громадськістю, що є основою для ефективного відновлення історико-культурного та науково-дослідницького потенціалу [5, с. 356].

Цілком зрозуміло, що публічно-громадське управління університетом має ряд позитивних ефектів на відновлення історико-культурного та науково-

дослідницького потенціалу:

– по-перше, це сприяє залученню громадської експертизи та ресурсів для відновлювальних проектів. Громадська спільнота може надати цінний внесок у планування та реалізацію ініціатив, спрямованих на реставрацію культурних пам'яток та розвиток наукових досліджень.

– по-друге, публічно-громадське управління сприяє зміцненню відносин між університетом та місцевою громадою. Ця взаємодія сприяє розвитку партнерства, взаєморозуміння та взаємовигоди, що є ключовими факторами в реставрації культурної спадщини та вдосконаленні науково-дослідницького потенціалу [9, с. 114].

Звичайно реалізація публічно-громадського управління вимагає впровадження відповідних механізмів та структур. Важливо створити платформи для взаємодії між університетською спільнотою, громадськими організаціями, місцевими владами та експертами. Забезпечення прозорості, доступності і активної комунікації допомагають залучити широку аудиторію до процесів відновлення, однак, публічно-громадське управління в університеті є необхідним елементом відновлення історико-культурного та науково-дослідницького потенціалу України після військового конфлікту. Воно сприяє активній участі громадськості у прийнятті рішень та спільній роботі над реставрацією та розвитком. Реалізація цього підходу вимагає зусиль з боку університетів, громадських організацій та владних структур для забезпечення успішного відновлення культурної спадщини та науково-дослідницького потенціалу країни.

Академічна спільнота володіє значним потенціалом знань та експертизи, які можуть бути використані для планування та реалізації відновлювальних проектів. Їх наукова освіта та дослідницький підхід дозволяють створювати інноваційні рішення для вирішення складних викликів, пов'язаних з реабілітацією історичної спадщини, науково-дослідницької сфери та культурно-освітнього потенціалу країни.

Окрім цього, залучення академічної спільноти до післявоєнного відновлення сприяє створенню сильних партнерств між університетами, дослідницькими інститутами та громадськими організаціями. Ця співпраця створює платформу для обміну знаннями, передовими практиками та ефективними стратегіями відновлення. Взаємодія між академічною громадою та іншими структурами суспільства сприяє синергії ресурсів та допомагає досягти більш стійких результатів [8, с. 127].

Поряд з цим, залучення академічної спільноти до відновлення має важливий ефект на молодше покоління. Студенти та молоді вчені отримують можливість брати участь у проектах реставрації, дослідженнях і розвитку,

отримуючи практичний досвід та підвищуючи свою відповідальність перед майбутнім розвитком країни.

Однак, для успішного залучення академічної спільноти до процесу післявоєнного відновлення, необхідно створити сприятливе середовище, що сприяє їх участі. Це може включати в себе підтримку урядових органів, фінансову підтримку, створення спеціалізованих програм та конкурсів для стимулювання наукових досліджень у цій сфері.

Віддаючи належну перевагу освітній ланці в частині підготовки управлінських кадрів для нашої держави, нами також було сформовано «критичні» точки для процесів післявоєнного відновлення, а саме:

1. Соціальний капітал та Університет:

- означення соціального капіталу в університетському контексті.
- ключові компоненти соціального капіталу: соціальні мережі, довіра, співпраця.
- взаємодія між академічною спільнотою, студентами, випускниками та місцевою громадою.

2. Соціальний капітал як Джерело Відновлення:

- вплив соціального капіталу на підтримку культурної спадщини.
- роль соціального капіталу у залученні ресурсів та експертної підтримки для відновлювальних проєктів.
- важливість соціальних мереж у реставрації та збереженні культурних об'єктів.

3. Співпраця та Партнерство:

- громадська участь у плануванні та реалізації ініціатив відновлення.
- взаємодія університетів з громадськими організаціями, владними структурами, культурними інституціями.
- спільність цілей та взаємовигоди в партнерських проєктах.

4. Публічно-громадське управління та Участь:

- роль публічно-громадського управління у відновленні історико-культурного потенціалу.
- забезпечення прозорості, відкритості та участі університетської спільноти.
- перспективи розвитку публічно-громадського управління в українських університетах.

Висновки. Соціальний капітал університету виступає як основа для відновлення історико-культурного та науково-дослідницького потенціалу України. Взаємодія університетської спільноти, громадських організацій, місцевих влад та культурних інституцій сприяє підтримці культурної спадщини та розвитку наукових досліджень, спрямованих на відновлення та

підвищення потенціалу України.

Подальші наукові дослідження повинні зосередитися на розробці комплексних підходів до стратегічного планування у сфері використання соціального капіталу українських університетів в контексті забезпечення післявоєнного відновлення території України, а також збереження її історико-культурного та науково-дослідницького потенціалу. Це може включати розробку моделей управління, використання сучасних технологій для збереження та документування спадщини, а також створення механізмів співпраці між науковцями, владою та громадськістю. Розвиток наукового інструментарію в цій сфері допоможе забезпечити більш ефективне та узгоджене використання соціального капіталу для блага суспільства в цілому. А залучення представників академічної спільноти до процесу післявоєнного відновлення буде мати велике значення для відновлення історико-культурного та науково-дослідницького потенціалу України. Їхні знання, експертиза та активна участь сприятимуть досягненню сталого розвитку та підвищенню престижу країни у міжнародному співтоваристві.

Література:

1. Bratian C., Orzea I. (2013). Unfolding the Gordian knot of the university intellectual capital. *Electronic Journal of Knowledge Management*. Vol. 11 (3). P. 214–225.
2. Chechel A., Stoyka A. Sustainable Development and Human Security Strategy for Old-Industrial Territories. The 21st NISPAcee Annual Conference “Regionalisation and Inter-regional Cooperation”, Belgrade, Serbia May 16-18, 2013. URL: <http://www.nispa.org/conference.php?sid=897&cid=21>.
3. Chechel, A., Orlova, N., Ilyina, A., Fayvishenko, D., Kulchii, I., & Pidlisna, T. Human capital development in the process of the use and provision of electronic services in Ukraine. *International Business Information Management Conference*. Spain, Granada. 2020. pp. 1298-1310.
4. Orlova, N, Chechel, A. The Determinants Of Ukraine’s Sustainable Development. *MIND Journal*, № 8, 2019. p. 1-15.
5. Бородієнко О.В. Публічно-громадське управління університетом у контексті забезпечення ефективності освітньої діяльності та умовах воєнного стану і післявоєнного відновлення країни. *Proceedings of the 6th International scientific and practical conference*. SPC — Sci-conf.com.ua, Lviv, Ukraine, 4 жовтня 2022. С. 350-359. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/736190/1/Розділ%20Бородієнко%20Аналітичні%20матеріали.pdf>
6. Грішнова О. А. Людський, інтелектуальний і соціальний капітал України: сутність, взаємозв’язок, оцінка, напрями розвитку. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*. №. 1, 2014. с. 34.
7. Гуменюк В.В. Зарубіжний досвід повоєнної трансформації державного управління і уроки для України. *Економіка України*. 2022. № 8. С. 34–54.
8. Діба Л.М. Сутність понять інтелектуальний потенціал та інтелектуальний капітал як економічних категорій. *Економічний вісник університету*. Вип. 17, 2011. С. 124–129.
9. Поливач К.А. Культурна спадщина та її вплив на розвиток регіонів України. *Наук. ред. Руденко Л.Г. К., Інститут географії НАН України*, 2012. 208 с.

References:

1. Bratian C. & Orzea I. (2013). Unfolding the Gordian knot of the university intellectual capital. *Electronic Journal of Knowledge Management*. Vol. 11 (3). P. 214–225 [in English].
2. Chechel A., Stoyka A. (2013). Sustainable Development and Human Security Strategy for Old-Industrial Territories. *The 21st NISPAcee Annual Conference "Regionalisation and Inter-regional Cooperation"*, May 16-18, 2013, Belgrade, Serbia URL: <http://www.nispa.org/conference.php?sid=897&cid=21> [in English].
3. Chechel, A., Orlova, N., Ilyina, A., Fayvishenko, D., Kulchii, I., & Pidlisna, T. (2020). Human capital development in the process of the use and provision of electronic services in Ukraine. *International Business Information Management Conference*. Spain, Granada, pp. 1298-1310 [in English].
4. Orlova, N., & Chechel, A. (2019). The Determinants Of Ukraine's Sustainable Development. *MIND Journal*, 8, 1-15 [in English].
5. Borodiienko, O.V. (2022) Publichno-hromadske upravlinnia universytetom u konteksti zabezpechennia efektyvnosti osvithoi diialnosti ta umovakh voiennoho stanu i pisliavoiennoho vidnovlennia krainy [Public management of the university in the context of ensuring the effectiveness of educational activities and in the conditions of martial law and post-war reconstruction of the country]. *Proceedings of the 6th International scientific and practical conference*. Lviv, Ukraine. p. 350-359. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/736190/1/Розділ%20Бородієнко%20Аналітичні%20матеріали.pdf> [in Ukrainian].
6. Hrishnova, O.A. (2014). Liudskiyi, intelektualnyi i sotsialnyi kapital Ukrainy: sutnist, vzaiemozv'язok, otsinka, napriamy rozvytku [Human, intellectual and social capital of Ukraine: essence, relationship, assessment, directions of development.]. *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka*. №. 1, p. 34-34 [in Ukrainian].
7. Humeniuk, V.V. (2022). Zarubizhnyi dosvid povoiennoi transformatsii derzhavnoho upravlinnia i uroky dlia Ukrainy [Foreign experience of post-war transformation of public administration and lessons for Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*. No 8. p. 34–54 [in Ukrainian].
8. Dyba, L.M. (2011). Sutnist poniat intelektualnyi potentsial ta intelektualnyi kapital yak ekonomichnykh katehorii [The essence of the concepts of intellectual potential and intellectual capital as economic categories]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu*. Vyp. 17. p. 124–129 [in Ukrainian].
9. Polyvach, K.A. (2012). Kulturna spadshchyna ta yii vplyv na rozvytok rehioniv Ukrainy [Cultural heritage and its influence on the development of the regions of Ukraine]. *Nauk. red. Rudenko L.H. K., Instytut heohrafii NAN Ukrainy*. 208 p.